

Nr 207.

Av herr **Bondeson**, *i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom.*

Den i propositionen avsedda lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom innehåller, att den för de fyra nordligaste länen och Värmlands samt vissa delar av Kopparbergs och Gävleborgs län gällande lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom (*den norrländska förbudslagen*) skall utom i vad angår lagens 3 § — om vars innehåll redogörelse lämnas här nedan — äga tillämpning jämväl i de delar av landet, där lagen för närvarande icke gäller, dock med iakttagande att vid denna tillämpning med förening skall förstås allenast ekonomisk sådan.

Den norrländska förbudslagen, vilken tillkom i avsikt att förhindra bondejordens övergång i bolagshänder och därmed förbundna sociala olägenheter, innehåller i huvudsak följande: Genom densamma stadgas förbud för bolag och föreningar att å landet förvärva odlad och odlingsbar mark samt stödskog. Huru mycket skog på varje ort skall hänföras till stödskog bestämmes detaljerat i lagen. Konungen äger dock på grund av särskilda omständigheter medgiva tillstånd till förvärv av mark, som nu nämnts. Erhålles ej sådant tillstånd blir fånet ogilt. Tillstånd erfordras ej för förvärv av annan mark än ovan omförmäls, ej heller för förvärv av fastighet, som äger sitt huvudsakliga värde i åbyggnaden eller huvudsakligen är avsedd till tomt, upplagsplats eller dylikt, eller utgör stenbrott, grus- eller lertag, torvmosse, vattenfall, fiske eller dylikt. Sådant förvärvs giltighet är dock beroende därav, att förvärvaren inom viss tid efter fånet underställer detsamma vederbörande länsstyrelses prövning. Länsstyrelsen skall därvid tillse, att fastigheten är av den beskaffenhet, att densamma ej inbegripes under förvärvsförbudet. Har länsstyrelsen en gång förklarat fastighet vara av sådan beskaffenhet, gäller detta även vid framtida överlåtelse av fastigheten eller del därav. Fastighet, som vid lagens ikraftträdande tillhörde bolag eller förening och sedermera alltjämt tillhört dylikt samfällighet, får utan avseende å markens beskaffenhet fritt förvärvas. Likaledes äga bolag och föreningar att å exekutiv auktion inropa fastighet, ändå att däri ingår mark, för vars förvärvande i annan ordning tillstånd erfordras. Emellertid måste bolag eller förening,

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 3 saml. 55 häft. (Nr 207.)

som inropat dylik fastighet, för att behålla densamma söka Konungens tillstånd. Erhålles ej sådant tillstånd, måste bolaget eller föreningen åter avyttra fastigheten inom sådan tid, att lagfart å fånget kan sökas, förrän tre år förflutit från det auktionen vann laga kraft. Har sistnämnda tid tilländagått och framgår ej av vederbörande domstols lagfartsprotokoll, att fastigheten är avyttrad, förordnar länsstyrelsen, att fastigheten skall säljas i exekutiv ordning. Å den auktion, som i anledning av sådant förordnande hålles, får fastigheten ej åter inropas av samma bolag eller förening. Har bolaget eller föreningen inropat fastigheten för att skydda någon sin fordran eller rättighet, varför fastigheten på grund av in-teckning eller enligt 11 kap. 2 § jordabalken häftar, och kan bolaget eller föreningen visa sannolika skäl, att fastigheten ej kunnat utan förlust avyttras inom den ovan nämnda respittiden, äger Konungen på särskild ansökan medgiva förlängd respittid efter ty skäligen prövas.

I 3 § av norrländska förbudslagen lämnas föreskrift om den bolag och förening förbehållna rätten att utan Konungens tillstånd förvärva den del av ett hemmans avrösningsjord med impedimenter, vilken av vederbörande länsstyrelse i ovan angivna ordning prövas ej vara att hänföra till stöds-kog eller odlingsområde.

Genom att sistnämnda lagrum, enligt vad ovan nämnts, undantagits från tillämpningen av lagen den 20 maj 1921 har åt denna i så måtto givits ett strängare innehåll än den norrländska förbudslagen äger, att enligt lagen den 20 maj 1921 rätten för bolag och förening att förvärva även till stöds-kog ej hänförlig skogsmark etc. såmedelst gjorts beroende av Konungens tillstånd och följaktligen i de förekommande fallen förut-sätter, att särskilda omständigheter giva anledning till förvärvet.

Den ifrågavarande lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom tillkom jäm-liket beslut av 1921 års riksdag på initiativ av enskilda motionärer. Lagen skulle provisoriskt gälla tillsvidare till den 1 juli 1922 i avvaktan på en definitiv lag i ärendet, varom förslag till riksdagen förväntades till 1922 års riksdag. Härefter har lagen prolongerats av 1922 års riksdag intill den 1 juli 1923 och av 1923 års riksdag intill den 1 juli 1924. I före-varande proposition föreslås lagens giltighetstid förlängd med ytterligare ett år intill den 1 juli 1925. I propositionen finnes i sammandrag åter-givna från länsstyrelserna i samtliga län med undantag av länsstyrel-serna i de fyra nordligaste länen och Värmlands län avgivna yttranden, huruvida till innevarande riksdag borde avlätas förslag om fortsatt för-längning av den provisoriska lagens giltighetstid.

Den ifrågavarande lagen innebär på sätt framgår av det redan sagda ett utsträckande till hela landet uti en i ovan angivet avseende väsentligt skärpt form av den ovanberörda s. k. norrländska förbudslagen. Under den riksdagsbehandling, som år 1921 föregick lagens antagande, riktades vägande anmärkningar mot att utan vidare utsträcka norrlandslagens till-

lämpning jämväl till sådana delar av landet, där väsentligt olika förhållanden i jämförelse med Norrland vore rådande. Man höll nämligen för troligt, att, därest en lagstiftning i samma syfte som norrlandslagen ansåges böra komma till stånd för hela riket, denna borde särskilt beträffande de delar av landet, där jordbruket vore huvudnäring, givas ett annat innehåll än den gällande norrlandslagen. Det framhölls tillika såsom något anmärkningsvärt, att, under det olika bestämmelser gällde för olika delar av Norrland, en och samma bestämmelse skulle kunna anses tillfyllest för hela den övriga delen av landet.

Ifrågavarande ursprungligen såsom ett provisorium närmast för ett år avsedda lagen har instundande sommar redan varit gällande i tre år.

Att riksdagen oaktat de från olika håll hysta betänkligheterna antog lagen, synes hava berott på att man såsom ovan nämnts utgick från att definitivt lagförslag inom kort vore att förvänta.

För en fortsatt förlängning av den provisoriska lagens giltighetstid i avvaktan på en definitiv lagstiftning har tidigare anförts, att förslag från jordkommissionen i ämnet förelåg och att detta innefattade minst lika stränga bestämmelser i förevarande avseende som den provisoriska lagen, vadan några större olägenheter av sistnämnda lag i jämförelse med en definitiv lagstiftning i varje fall icke vore för handen. Det torde emellertid för närvarande icke vara möjligt att med någon grad av visshet förutsäga, hur den definitiva lagen efter den granskning, som förenämnda lagförslag för närvarande är föremål för, kommer att gestalta sig, och tiden, inom vilken förslag i ämnet kan komma att av Kungl. Maj:t föreläggas riksdagen, torde att döma av ett av departementschefen i förevarande proposition gjort uttalande vara synnerligen oviss. Efter att hava erinrat, hurusom av de av länsstyrelserna i ärendet avgivna utlåtandena framginge, att under den tid lagen varit gällande inom flertalet län inom södra och mellersta Sverige endast i obetydlig mån förekommit, att bolag och ekonomiska föreningar sökt medgivande att besitta fast egendom, anför departementschefen, att detta förhållande torde nära sammanhännga med den stagnation inom det ekonomiska livet, vilken under de senaste åren mångestades varit rådande och vilken haft ett i hög grad hämmande inflytande å den av här avsedda sammanslutningar bedrivna verksamheten, och uttalar departementschefen, att ett verkligt vägledande omdöme således knappast lärer kunna grundas å den erfarenhet, som *hittills* föreligger, i varje fall icke beträffande hela det område, inom vilket lagen äger tillämpning. På angiven grund anser departementschefen den genom den provisoriska lagen införda ordningen böra tillsvidare bibehållas. Departementschefens berörda uttalande synes sålunda giva vid handen, att enligt hans mening den provisoriska lagen bör bibehållas så länge, till dess tillräcklig erfarenhet kan hava vunnits rörande dess verkan jämväl efter inträdda normala förhållanden på det ekonomiska området. Då för närvarande intet torde kunna förutsägas i sådant avseende, ställes med andra ord den provisoriska lagens

upphävande och ersättande med definitiv lag helt och hållet på framtiden, något som givetvis icke varit riksdagens mening vid provisoriets antagande.

Det är enligt min mening betänkligt att år från år förlänga giltigheten av en lag, om vars innebörd det råder en allmänt omfattad mening, att den icke är anpassad efter de förhållanden den avser att reglera. De södra och mellersta delarna av landet lära icke kunna i de avseenden lagen avser jämföras med Norrland, detta så mycket mindre som på sätt ovan nämnts icke ens för hela Norrland enhetliga bestämmelser ansetts böra stadgas, utan vissa delar av södra Norrland, vilka förete större likheter med övriga delar av landet, ansetts böra undantagas från den norrländska förbudslagens tillämplighetsområde. Mina betänkligheter mot den provisoriska lagens fortsatta giltighet måste givetvis ökas genom det ovanberörda av departementschefen gjorda uttalandet rörande lagens fortsatta giltighet. Jag är heller icke övertygad om att förhandenvarande förhållanden äro av den art, att de påkalla lagens upprätthållande i förefintligt skick. Jag håller fastmer före, att just de av departementschefen åberopade svårigheterna på det ekonomiska området, som för närvarande äro rådande, göra lagens bibehållande så mycket mindre av nöden, så vitt man icke, såsom departementschefen synes avse, vill låta den provisoriska lagen utgöra en direkt försökslag i stället för ett tillfälligt provisorium. Blotta tillvaron av en provisorisk lag sådan som den förevarande är ägnad att medföra ett osäkerhetstillstånd, som i åtskilliga fall kan komma att verka hämmande på det sunda affärslivets utveckling. Den Kungl. Maj:t enligt § 4 i lagen medgivna rätt att, där särskilda omständigheter föreligga, medgiva sammanlutningar av ifrågavarande art tillstånd att förvärva fast egendom torde icke innebära någon betryggande garanti för att tillstånd meddelas å fall, där vägande skäl härför kunna åberopas. De principer, som härvid följas, påverkas givetvis av den uppfattning, som olika regeringar företråda i frågan. Fall torde sålunda kunna påvisas, där Kungl. Maj:t förfarit med större stränghet än de förhandenvarande förhållandena krävt. En å ifrågavarande område förefintlig lag bör enligt min mening icke, såsom med den provisoriska lagen synes vara fallet, vara av sådan innebörd, att bolags jordförvärv och rörelsefrihet eller den praktiska aktiebolagsformens legitima utnyttjande inskränkes mer än som överensstämmer med avsikterna med en sådan lag eller att förhindra uppkomsten i södra och mellersta Sverige av motsvarigheter till de med bolags jordförvärv i Norrland förenade sociala missförhållandena. I betraktande härav synes ock det förhållandet, att egnahemsföreningar och egnahemsbolag icke äro undantagna från lagens tillämplighet, förtjänt av uppmärksamhet. Även om sådana sökande som regel kunna räkna med bifall till gjord framställning om fastighetsförvärv, utgör dock själva ansökningsproceduren och prövningen hos Kungl. Maj:t en tidsförlust, som i vissa fall kan för sökanden medföra icke oväsentliga olägenheter. Av ovanberörda yttranden rörande fortsatt förlängning av den provisoriska lagens giltighetstid framgår ock, att motsatta uppfattningar

gjort sig gällande om behovet och lämpligheten av en utsträckning av lagens giltighetstid. Av de hörda 19 länsstyrelserna hava sålunda endast sex tillstyrkt sådan förlängning, under det att de övriga *tretton* icke ansett sig böra förorda den provisoriska lagens prolongering. Jag vill i detta sammanhang tillkännagiva, att jag ingalunda är motståndare till en efter förhållandena lämpligt anpassad *definitiv lagstiftning* å förevarande område, vilken jag tvärt om anser i vissa fall vara av behovet påkallad.

För en fortsatt förlängning av ifrågavarande provisoriska lag anser jag åtskilliga förändringar däri ofrånkomliga. Då emellertid ifrågavarande ärendes tidigare behandling inom riksdagen giver vid handen, att en nästan enig uppfattning råder om olämpligheten av att över huvud vidtaga ändringar i den endast såsom ett provisorium antagna lagen, måste jag med den uppfattning jag på sätt ovan nämnts äger i frågan ställa mig helt avvisande mot den ifrågavarande lagens ytterligare prolongering.

Under åberopande av det anförda hemställer jag alltså,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition
nr 23.

Stockholm den 11 februari 1924.

N. A. Bondeson.